

KHÓ KHĂN, VƯỚNG MẮC TRONG PHÁT HIỆN, ĐIỀU TRA CÁC TỘI PHẠM THAM NHŨNG

LÊ QUANG THẮNG*

Trong những năm qua, tình hình tội phạm tham nhũng vẫn diễn biến phức tạp, công tác đấu tranh với loại tội phạm này vẫn còn nhiều khó khăn, vướng mắc. Liên quan đến hoạt động phát hiện, điều tra về tội phạm tham nhũng, tác giả bài viết tổng hợp một số khó khăn, vướng mắc và đề xuất giải pháp khắc phục.

Từ khóa: Tội phạm tham nhũng; điều tra tội phạm.

Nhận bài: 02/7/2019; biên tập xong: 16/7/2019; duyệt bài: 05/8/2019.

Dưới sự lãnh đạo, chỉ đạo của Đảng, Nhà nước, các cơ quan chức năng đã và đang tích cực tiến hành phát hiện, điều tra, truy tố, xét xử các vụ án tham nhũng. Tuy nhiên, việc phát hiện, điều tra đối với loại tội phạm này còn gặp nhiều khó khăn, vướng mắc.

1. Một số khó khăn, vướng mắc

Thứ nhất, tội phạm tham nhũng có tỷ lệ "tội phạm ẩn" cao do nhiều nguyên nhân khác nhau dẫn tới khó phát hiện, điều tra. Phần lớn đối tượng phạm các tội về tham nhũng có chức vụ, quyền hạn, có mối quan hệ xã hội rộng. Bên cạnh đó, những đối tượng này thường am hiểu pháp luật, có trình độ chuyên môn nhất định, vì vậy, quá trình thực hiện hành vi phạm tội luôn có sự chuẩn bị kỹ lưỡng, có kế hoạch che giấu tình vi, nhanh chóng tiêu hủy tài liệu, chứng cứ...

Thứ hai, vấn đề chứng minh hành vi phạm tội của các đối tượng phạm các tội về tham nhũng gặp nhiều khó khăn, các đối tượng thực hiện hành vi phạm tội về tham nhũng có xu hướng cấu kết thành đường dây chặt chẽ và thường dựa trên nền tảng lợi ích kinh tế. Ngoài ra, thói quen dùng tiền mặt của người dân cũng tác động không nhỏ trong những trường hợp Cơ quan điều tra phải chứng minh bản chất của hành vi, xác định tính chất của vụ việc, do nhiều trường hợp các đối tượng phạm tội không giao dịch thông qua ngân hàng mà sử dụng hình thức giao dịch bằng tiền mặt hoặc qua các "ngân hàng đen" không theo quy định của Nhà nước.

* Tiến sĩ, Khoa Cảnh sát kinh tế, Học viện Cảnh sát nhân dân.

Thư ba, việc chứng minh nguồn gốc tài sản hình thành từ hoạt động phạm tội về tham nhũng gặp nhiều khó khăn. Các hành vi tham nhũng thường diễn ra trong một khoảng thời gian tương đối dài trước khi bị phát hiện, thậm chí nhiều trường hợp tiếp tục kéo dài việc chứng minh kể từ khi phát hiện đến khi kết thúc điều tra vụ án; hoạt động điều tra liên quan đến nhiều cơ quan khác nhau; cơ quan tiến hành tố tụng thường khó áp dụng nhanh chóng các biện pháp ngăn chặn... Các đối tượng phạm tội về tham nhũng luôn lợi dụng những tình huống này để tìm cách tẩu tán tài sản, tài liệu, hóa đơn, chứng từ, sổ sách liên quan đến hoạt động phạm tội...

Thư tư, cơ chế minh bạch hóa tài sản chưa được luật hóa, kiểm soát thu nhập cá nhân còn lỏng lẻo nên các cơ quan tiến hành tố tụng gặp nhiều khó khăn trong truy tìm và kê biên tài sản tham nhũng. Thực tế, nhiều vụ án về tham nhũng, các đối tượng đã kịp thời chuyển hóa tài sản có được từ hoạt động phạm tội thành cổ phiếu, bắt động sản... rồi chuyển tên chủ sở hữu thành của người thân hoặc chuyển ra nước ngoài...

Thư năm, khó khăn, vướng mắc xuất phát từ chính các cơ quan, đơn vị, cá nhân trực tiếp liên quan đến tài sản bị thất thoát từ các vụ án tham nhũng. Khi tài sản thuộc sở hữu Nhà nước bị các tội phạm về tham nhũng xâm hại; các cơ quan, đơn vị, cá nhân này thường không tích cực phối hợp với các cơ quan tiến hành tố tụng. Có thể do tài sản bị thất thoát không thuộc sở hữu của cá nhân nên xuất hiện tư tưởng “Cha chung không ai khóc” hoặc lo sợ về trách nhiệm liên quan đến việc dễ thất thoát tài sản hoặc cho rằng tài sản của Nhà nước do

cơ quan, tổ chức, cá nhân mình quản lý không bị thất thoát.

Thư sáu, quá trình tiến hành điều tra các vụ án về tham nhũng thường gặp phải những khó khăn liên quan đến công tác giám định để xác định giá trị của tài sản bị thất thoát do các hành vi phạm tội về tham nhũng gây ra. Đây là căn cứ quan trọng trong xác định tính chất của vụ việc, tính chất của hành vi phạm tội. Trong khi đó, vấn đề này rất phức tạp, đặc biệt là với những vụ án về tham nhũng xảy ra trong các lĩnh vực tài chính ngân hàng, xây dựng cơ bản... Các trường hợp phổ biến như: Các cơ quan được trưng cầu giám định từ chối giám định; hoạt động giám định phải kéo dài thời gian, ảnh hưởng đến tiến độ điều tra; trình độ của các giám định viên không đồng đều, nên nhiều vụ án kết quả trưng cầu giám định một số cơ quan đưa ra kết luận còn khác nhau...

Thư bảy, mối quan hệ phối hợp giữa các cơ quan tiến hành tố tụng và các cơ quan khác còn nhiều hạn chế. Đối với mối quan hệ giữa các cơ quan tiến hành tố tụng còn chưa linh hoạt, thậm chí nhiều vụ việc chưa thống nhất về đường lối xử lý. Mối quan hệ với các cơ quan khác ngoài các cơ quan tiến hành tố tụng nhiều trường hợp chưa nhận được sự quan tâm đúng mức, vẫn còn tình trạng cho rằng quá trình phát hiện, điều tra các vụ án về tham nhũng là “công việc riêng” của các cơ quan tiến hành tố tụng.

Thư tám, trình độ, năng lực của một bộ phận cán bộ, chiến sĩ trong các cơ quan có chức năng tiến hành các hoạt động phát hiện, điều tra các tội phạm về tham nhũng còn hạn chế, chưa đáp ứng được yêu cầu

của công tác này trong thực tiễn. Điều này dẫn tới những hạn chế trong phát hiện, điều tra các vụ án về tham nhũng.

2. Kiến nghị, đề xuất

Đề nâng cao hơn nữa hiệu quả của hoạt động phát hiện, điều tra đối với loại tội phạm này, chúng tôi đề xuất một số vấn đề sau:

Một là, cần tăng cường tuyên truyền, vận động quần chúng phát hiện, cung cấp thông tin liên quan đến các tội phạm về tham nhũng, hỗ trợ các cơ quan chức năng trong tiến hành hoạt động phát hiện, điều tra các tội phạm về tham nhũng. Đặc biệt, đối với các cơ quan, tổ chức, cá nhân trực tiếp thực hiện nhiệm vụ quản lý tài sản của Nhà nước, của tập thể cần tuyên truyền nhằm nâng cao nhận thức về hậu quả, tác hại của các tội phạm về tham nhũng, trách nhiệm trong quản lý tài sản cũng như trách nhiệm trong phối hợp, cung cấp thông tin, tài liệu hỗ trợ hoạt động phát hiện, điều tra các tội phạm về tham nhũng của cơ quan chức năng.

Hai là, đề xuất nghiên cứu luật hóa một số trường hợp như: Làm giàu bất hợp pháp, nhận quà biếu có giá trị lớn... Tuy nhiên, vấn đề này cũng cần tham khảo, học tập thêm kinh nghiệm từ một số quốc gia khác để quy định đảm bảo chặt chẽ, có tính khả thi, phù hợp với điều kiện kinh tế - xã hội của Việt Nam. Bên cạnh đó, việc triển khai thực hiện các biện pháp minh bạch hóa tài sản nhằm quản lý nguồn tài sản thu nhập cá nhân phải đi vào thực chất; tăng cường tiến hành các hình thức kiểm soát chéo giữa các cơ quan, giữa các cá nhân trong cùng đơn vị...; kiểm soát chặt chẽ dòng tiền mặt được giao dịch qua

các ngân hàng...

Ba là, xuất phát từ tính chất phức tạp của các vụ án về tham nhũng, mối quan hệ phức tạp cũng như trình độ, hiểu biết của các đối tượng phạm tội, chúng tôi cho rằng cần đề xuất tăng thẩm quyền cho các lực lượng có chức năng đấu tranh phòng, chống tham nhũng, đặc biệt là các quyền tiến hành các biện pháp tố tụng đặc biệt. Các cơ quan này cũng cần có một số quy định đặc thù, hoạt động có tính độc lập cao, có mối quan hệ mật thiết với các cơ quan tiến hành tố tụng.

Bốn là, các cơ quan tiến hành tố tụng cần thực hiện nghiêm túc Thông tư liên tịch số 01/2017/TTLT-VKSNDTC-TANDTC-BCA-BTP ngày 13/12/2017 của Viện kiểm sát nhân dân tối cao, Tòa án nhân dân tối cao, Bộ Công an, Bộ Tư pháp quy định những trường hợp cần thiết phải trưng cầu giám định tư pháp trong giải quyết vụ án, vụ việc về tham nhũng, kinh tế; xác định chính xác cơ quan giám định phù hợp với yêu cầu giám định, lĩnh vực giám định. Ngoài ra, có thể trưng cầu giám định tại một số cơ quan khác nhau nhằm xác định tính chính xác, khách quan của kết luận giám định, qua đó có căn cứ xác định, xử lý đúng người, đúng tội, tránh bỏ lọt tội phạm.

Năm là, quá trình tiến hành phát hiện, điều tra các tội phạm về tham nhũng cần phải thiết lập mối quan hệ phối hợp nhuần nhuyễn giữa các cơ quan tư pháp và với các cơ quan ngoài tư pháp nhằm thu thập những thông tin, tài liệu có giá trị chứng minh tội phạm, thông nhất đường hướng xử lý nhanh chóng, chính

(Xem tiếp trang 52)

khai thác khoáng sản cát trái phép, cần sớm sửa đổi, bổ sung Luật xử lý vi phạm hành chính năm 2012, Nghị định số 33/2017 theo hướng tăng mức phạt tiền đối với hành vi khai thác cát trái phép, đồng thời, sửa đổi, bổ sung một số quy định sau:

Thứ nhất, bổ sung khoản 1 Điều 126 Luật xử lý vi phạm hành chính năm 2012 theo hướng đối với khai thác khoáng sản cát trên sông trái phép, đề nghị tịch thu phương tiện mà không phải xác định chủ sở hữu, người quản lý hoặc người sử dụng hợp pháp.

Thứ hai, sửa đổi, bổ sung khoản 4 Điều 44 Nghị định số 33/2017, theo hướng tịch thu toàn bộ tang vật, phương tiện vi phạm

hành chính, quy định tại khoản 1, khoản 2, khoản 3 Điều 44.

Thứ ba, bổ sung hình thức phạt bổ sung khắc phục hậu quả vi phạm: Yêu cầu cá nhân, tổ chức vi phạm phải vận chuyển số cát, sỏi đã khai thác trái phép để trả lại nguyên trạng tại vị trí đã khai thác.

Thứ tư, kiến nghị bổ sung nội dung quy định xử phạt đối với hành vi vận chuyển, sử dụng khoáng sản không có nguồn gốc hợp pháp.

Vì vậy, để có căn cứ xử lý các hành vi vi phạm, bảo vệ nguồn tài nguyên thiên nhiên và bảo vệ môi trường, các cơ quan Nhà nước có thẩm quyền cần sớm nghiên cứu thảo gỡ nhằm hoàn thiện hệ thống pháp luật trong lĩnh vực này. □

KHÓ KHĂN ...

(Tiếp theo trang 49)

xác nhằm xử lý nghiêm minh, đồng thời đảm bảo thu hồi tối đa tài sản thất thoát từ các vụ án tham nhũng.

Sâu là, thường xuyên nâng cao trình độ đội ngũ cán bộ trong các cơ quan tư pháp có chức năng đấu tranh phòng, chống các tội phạm về tham nhũng. Tăng cường triển khai các khóa tập huấn về tiến hành các biện pháp điều tra đặc biệt đối với các tội phạm về tham nhũng; các lớp tập huấn chuyên sâu về công tác giám định trong điều tra các vụ án tham nhũng; phổ biến những phương thức, thủ đoạn mới của tội phạm về tham nhũng... Các cơ quan tiến hành tố tụng có

chức năng tiến hành đấu tranh phòng, chống các tội phạm về tham nhũng cũng cần thường xuyên tổ chức hội nghị, hội thảo tổng kết về công tác phát hiện, điều tra các tội phạm về tham nhũng, qua đó phổ biến những kinh nghiệm hay, rút kinh nghiệm những khó khăn, vướng mắc cũng như định hướng đề khắc phục nhằm nâng cao hơn nữa hiệu quả phát hiện, điều tra các tội phạm về tham nhũng thời gian tới. □

Tài liệu tham khảo

1. Ban Nội chính Trung ương, Chương trình phát triển Liên hợp quốc (2017), *Tài liệu Hội thảo "Tăng cường các cơ chế thu hồi tài sản tham nhũng trong pháp luật phòng, chống tham nhũng"*.
2. *Báo cáo Công tác phòng, chống tham nhũng năm 2018*, của Chính phủ.
3. *Báo cáo tổng kết công tác năm (từ năm 2015 đến hết năm 2018)* của Cục Cảnh sát kinh tế, Bộ Công an.